

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE TEATRU ȘI TELEVIZIUNE
ȘCOALA DOCTORALĂ
DOMENIUL TEATRU ȘI ARTELE SPECTACOLULUI

**ANALIZA DIDACTICII ARTEI ACTORULUI
PRIN METODE PSIHO-PEDAGOGICE
(rezumat)**

COORDONATOR:

Prof. Univ. Dr. ANDRÁS-ATTILA HATHÁZI

Student doctorand:

IULIA ANA MARIA URSA

CLUJ-NAPOCA

2017

Cuprins

Cuprins	1
Argument	4
1 Problematika Educației prin mijloace teatrale	8
1.1 Potențialul instructiv-educativ al teatrului	8
1.2 Instituționalizarea învățământului teatral	15
1.2.1 Modelul francez	15
1.2.2 Modelul britanic	18
1.2.3 Modelul american	23
1.2.4 Modelul românesc	26
1.3 Delimitări conceptuale	31
1.3.1 Drama in Education (DiE)	35
1.4 Structuri internaționale care promovează Educația prin mijloace teatrale	41
1.5 Observații și concluzii	43
2 Stadiul actual al cercetărilor în domeniul dezvoltării cognitiv-afective prin activități de educație cu mijloace teatrale	46
2.1 Studiul DICE	46
2.2 Metacercetarea - The Arts and Academic Improvement	51
2.3 Metacercetarea - Art for Art's Sake: The Impact of Art Education	53
2.4 Studiul - Playing a part: the impact of youth theater and young people's personal and social development	56
2.5 Teza doctorală - Aplicabilitatea, utilitatea și eficacitatea mijloacelor pedagogiei teatrale în cercetare practică	57
2.6 Observații și concluzii	58
3 Anatomia învățământului preuniversitar, filiera vocațională, profil artistic: specializarea arta actorului	61

3.1	Activități de educație prin mijloace teatrale în învățământul liceal	62
3.2	Disciplinele din Curriculumul Diferențiat (CD) al Specializării Arta Actorului, Profil Artistic, Filiera Vocațională	65
3.2.1	Planurile Cadru	65
3.2.2	Programa analitică pentru arta actorului	71
3.3	Planificări anuale și trimestriale	82
3.4	Discipline ce presupun activități de Educație prin mijloace teatrale prezente în Planul Cadru al altor Specializări decât cele ale Profilului Artistic.	85
3.4.1	Educație artistică	85
3.4.2	Artă dramatică	86
3.4.3	Artă Dramatică și Elemente de Didactică	87
3.5	Observații și concluzii	87
4	Studiu de caz	89
4.1	Obiectivele urmărite	90
4.2	Metode de culegere a datelor	90
4.3	Populația investigată	90
4.4	Desfășurarea programului	90
4.5	Graficul activităților desfășurate	92
4.6	Interpretarea datelor	95
4.7	Observații și concluzii	97
5	Experiment	98
5.1	Obiective generale și specifice	98
5.1.1	Obiectivele generale	98
5.1.2	Obiectivele specifice	99
5.1.3	Ipoteze generale și specifice	100

5.2	Metodologie de cercetare:	102
5.2.1	Designul Cercetării	102
5.2.2	Participanții la studiu	103
5.2.3	Procedură (descrierea metodelor de predare + jurnal)	103
5.2.4	Instrumentele cercetării	184
5.3	Prelucrarea analiza și interpretarea rezultatelor	198
5.3.1	Statistici descriptive	198
5.3.2	Ipoteze generale 1 și 2	198
6	Concluzii și discuții	209
	Bibliografie	218
	Anexe	234

Cuvinte cheie

Pedagogie teatrală, psiho-pedagogie, educație, adolescenți, învățământ liceal vocațional de artă, experimentare practică, pedagog teatral, arta actorului, Drama in Education, dezvoltare cognitiv-afectivă, didactica artei actorului, pedagogii alternative.

Rezumatul tezei de doctorat

Tematica abordată în lucrarea de față se înscrie în domeniul psiho-pedagogiei aplicative întrucât, făcând uz de principiile teoretice și metodologice specifice psihologiei și pedagogiei, are ca obiectiv general descoperirea de noi informații și strategii menite să contribuie la îmbunătățirea procesului instructiv-educativ în general și cu precădere în predarea specialității artei actorului în învățământul liceal vocațional de artă.

Demersul de cercetare al lucrării de față a avut în vedere câteva desiderate coordonatoare. Cel dintâi postulat a acestei cercetări a fost acela de a demonstra ipoteza conform căreia practicianul, pedagogul de teatru, poate să gestioneze un demers de cercetare în vederea îmbunătățirii propriilor sale strategii didactice. Importanța acestui demers este evidentă în contextul domeniului vast pe care îl reprezintă pedagogia teatrală și a mediilor

eterogene în care acesta operează. Întreg parcursul cercetării demonstrează că această ipoteză se susține. Pedagogul teatral poate și trebuie să întrteprindă demersuri de cercetare psiho-pedagogică ce au ca obiectiv adecvarea, dezvoltarea și articularea procesului didactic.

Pornind de la obiective clare ce au vizat dezideratul de a investiga teoretic și practic domeniul pedagogiei teatrale cercetarea de față s-a dezvoltat în două direcții ce acoperă fundamentarea teoretică și experimentarea practică.

Demersul investigativ al secțiunii teoretice a reușit realizarea unui portret amănunțit al fenomenului pedagogiei teatrale. În debutul primului capitol s-a trasat istoricul tandemului educație teatru. Acesta a traversat istoria, trecând printr-o serie de transformări determinate de neîntrerupta interacțiune cu societatea și cu celelalte arte și fiind profund influențat de curente filosofice, mișcări politice, morală și religie. În urma analizei bibliografiei s-a constatat o re poziționare a studiilor de specialitate cu privire la eficiența pedagogiilor alternative. Filosofia educației se află într-un moment unic determinat de presiunea evoluției ultrarapide a societății post-industriale. Noua viziune asupra sistemelor de educație prioritizează dezvoltarea personală, dezvoltarea inteligenței emoționale și, mai presus de orice, dezvoltarea creativității. Această realitate a condus la dezvoltarea proceselor de educație cu mijloace teatrale.

În continuare s-a realizat o paralelă între modelul românesc de instituționalizare a învățământului teatral și modelele francez, britanic și american. Demersul analitic a reliefat existența unei configurații complexe de forme de profesionalizare în domeniul artelor la nivelul învățământului preuniversitar din aceste țări. Existența acestor licee este legiferată de politici educaționale ce încurajează orientarea profesională timpurie a adolescenților. Un factor important în dezvoltarea acestei forme de învățământ este factorul economic. Amploarea industriei de divertisment într-un anumit spațiu cultural influențează direct dezvoltarea liceelor ce oferă o specializare profesională în domeniu. Analizând sistemul românesc au fost identificate o serie de asemănări și deosebiri cu caracteristicile celorlalte sisteme. Astfel din punct de vedere al finalității în sistemul românesc se urmărește obținerea unui certificat profesional, la fel ca și în sistemul britanic. Deosebirea între cele două moduri de a oferi o specializare profesională se poate identifica la nivelul diversității. Sistemul britanic oferă o gamă largă de specializări din diverse sectoare ale industriei de spectacol și divertisment.

Din perspectiva programei în sistemul românesc este alocată o pondere majoritară orelor teoretice, în toate celelalte sisteme analizate accentul este pus pe pregătirea practică. În nici unul din sistemele analizate nu am regăsit o arie atât de diversificată a studiului teoretic al

artei spectacolului precum în cel românesc. În general curricula prezintă cursuri teoretice pentru aprofundarea istoriei teatrului și pentru înțelegerea managementului cultural și a sistemului de gestionare a carierei artistice. Nu am întâlnit în nici o curiculă, din cele studiate, obiecte de studiu precum estetică teatrală sau teoria spectacolului. Tot din perspectiva finalității studiilor există o diferență clară între bacalaureatul cu coloratură dramatică din sistemul francez și excluderea totală din bacalaureat a materiilor artistice în sistemului românesc. Cea mai importantă diferență, cu consecințe dramatice în ceea ce privește calitatea actului didactic se observă în modul de gestionare al parteneriatelor cu instituțiile de cultură locale. În toate sistemele analizate există o simbioză cu mediul artistic-profesionist, mai puțin în cel românesc. Parteneriatele cu instituțiile de cultură se concretizează prin accesul la mijloacele și dotările profesionale ale sălilor de spectacol, prin facilitarea întâlnirilor cu artiști profesioniști, prin accesul la workshopuri, spectacole, expoziții etc. Din nefericire procesul didactic din sistemul românesc îi este scurtcircuitat accesul la realitatea mediului artistic.

Secțiunea dedicată delimitării conceptuale și-a propus să ordoneze și să explicitizeze natura și sensul ariei largi de termeni specifici pedagogiei teatrale. Cercetările au identificat noul înțeles al pedagogiei teatrale și al activităților de educației cu mijloace teatrale. Astăzi pedagogia teatrală nu este neapărat relaționată cu teatrul ca produs scenic, ci mai degrabă ea are în vedere procesul teatral ca și cale de cunoaștere și manifestare artistică. Pedagogia teatrală este o metodă, o cale și nu vizează neapărat un produs. În acest sens pedagogia teatrală reclamă un facilitator ce poate să construiască un concept didactic adecvat fiecărui context și individ sau grup. Pedagogul nu mai este condiționat de metodele de teatru studiate sau practicate, obiectivul lui nu este cel de a implementa o metodă consacrată. Acum pedagogul de teatru trebuie să aibă abilitatea de a-și adapta metoda la realitatea grupului cu care lucrează.

Cel mai important obiectiv al pedagogului de teatru este acela de a găsi calea optimă pentru a dezvolta abilitățile creative ale membrilor grupului participant la procesul didactic. Pedagogul de teatru nu este un profesor oarecare, el este un antrenor-însoțitor ce ghidează grupul în drumul său. Este nevoie ca acesta să cunoască meșteșugul teatrului și principiile metodelor, exerciții specifice, proceduri, să aibă experiență practică, să stăpânească cunoștințe teoretice, dar mai ales să aibă abilități de a reflectie, analiză și sinteză. Principiile pedagogiei teatrale reclamă un pedagog pregătit să desfășoare o muncă complexă de cercetare teoretică și practică în vederea adecvării și îmbunătățirii procesului didactic, în sens convergent ipotezei generale a acestei cercetări.

În acest moment pedagogia teatrală este exploatată în activități extrem de diverse ce urmăresc scopuri eterogene. Drama există ca și activitate de sine stătătoare de educație cu mijloace teatrale. Deasemenea ea este asimilată ca metodă didactică accesată în predarea unor obiecte de studiu diverse de la matematică la literatură. Punctul de convergență al celor două modele de explorare a dramei este originea și legitimitatea lor în sistemul filosofic “Die Philosophie des Als Ob” fundamentat într-o lucrare publicată de autorul german Hans Vaihinger în anul 1911. Acest concept a fost preluat și încorporat în caracterul de bază al modului de desfășurare a activităților specifice de drama sub genericul “acum și aici”.

În continuare cercetarea de față a analizat rezultatele celor mai elocvente demersuri investigative în domeniul educației cu mijloace teatrale publicate în ultimii ani. Au fost identificate și analizate studii care au implementat diverse designuri de cercetare majoritatea folosind mijloace specifice psihopedagogiei și sociologiei. Studiul DICE și studiul *Playing a part: the impact of youth theater and young people's personal and social development* sunt impresionante prin mărimea populației investigate, dar sunt mai puțin riguroase în implementarea unui design bine articulat și definit. În același sens, studiul experimental-investigativ prezentat în teza doctorală *Aplicabilitatea, utilitatea și eficacitatea mijloacelor pedagogiei teatrale în cercetare practică* este contestabil din perspectiva populației mici investigate și a duratei intervenției.

Rezultatele studiului DICE și rezultatele prezentate de Anna Podlozny în articolul *Strengthening Verbal Skills Through the Use of Classroom Drama: A Clear Link. A Summary of a Meta-Analytic Study*¹ au evidențiat potențialul activităților de educație prin mijloace teatrale de a dezvolta abilități ce țin de domeniul competențelor lingvistice. Rezultatele a trei studii analizate: *Teaching ecosystems and matter cycles with creative drama activities*; *The impact of drama on pupils' language, mathematics, and attitude in two primary schools* și *Classroom Drama Therapy Program for Immigrant and Refugee Adolescents: A Pilot Study* au demonstrat existența unui real potențial în îmbunătățirea nivelului de înțelegere și învățare a noțiunilor științifice și a competențelor matematice.

Rezultate notabile în domeniile dezvoltării personale, creativității, simțului civic și al integrării sociale au fost demonstrate în studiile: DICE, *Playing a part: the impact of youth*

¹ Podlozny, A. (2000). Strengthening Verbal Skills Through the Use of Classroom Drama: A Clear Link. A Summary of a Meta-Analytic Study. *Beyond the Sound bite: What the Research Actually Shows About Arts Education and Academic Outcomes*, (pp. 99-107). Los Angeles.

theater and young people's personal and social development și în studiul experimental-investigativ prezentat în teza doctorală *Aplicabilitatea, utilitatea și eficacitatea mijloacelor pedagogiei teatrale în cercetare practică*. Din această perspectivă s-a evidențiat eficacitatea activităților de educație prin mijloace teatrale, în sensul implementării pedagogiilor inovative ce au la bază descoperiri relativ recente în domeniul psiho-pedagogiei. Acest potențial corelat cu realitățile sociale ale timpului prezent pot transforma activitățile de educație prin mijloace teatrale în avangarda implementării unor politici de integrare socio-profesională.

Nu toate rezultatele sunt elocvente din punct de vedere matematic, dar toate semnaleză tendințe semnificative în sensul presupus în formularea ipotezelor de lucru. Nici unul dintre studiile analizate nu a investigat o populație înregimentată într-un proces de profesionalizare în domeniul artelor spectacolului la nivel liceal. Cercetările au investigat activități de educație prin mijloace teatrale ce au explorat *Drama* din ambele perspective, atât ca metodă didactică, cât și ca activitate de sine stătătoare.

Ultimul capitol al secțiunii teoretice prezintă o analiză descriptivă și critică a anatomiei activităților de educație cu mijloace teatrale în învățământul liceal din România, cu accent pe analiza studiului artei actorului în învățământul vocațional de artă. În urma cercetării documentelor specifice publicate de Ministerul Educației Naționale s-au identificat elemente ce creionează o preocupare concretă de a legifera introducerea activităților cu specific teatral în sistemul de educație. Astfel s-au regăsit discipline ce presupun activități de educație prin mijloace teatrale prezente și în planul cadru al altor specializări decât cele ale profilului artistic. Este un semnal ferm că se dorește și se încurajează direcționarea firească a învățământului românesc în sensul pedagogiilor inovative ce caracterizează învățământul european în momentul prezent.

În ceea ce privește studiul disciplinelor din Curriculumul Diferențiat pentru specializarea arta actorului acesta nu este reglementat în mod sistematic. Nu este lizibil un demers coerent și rațional în vederea atingerii unor obiective clar formulate. Finalitatea generală declarată a acestei specialități este legiferată printr-o metodologie de atestare profesională ce este în dezacord cu dezideratele Programei Analitice pentru ciclul inferior care propune abordarea studiului artei actorului din perspectiva dezvoltării personale. Totuși această finalitate este urmărită de Planificările Anuale publicate. Aceste documente, Planificările Anuale, trebuie privite din perspectiva valorii lor efective, încorporând aici faptul că prin natura lor reprezintă ultima etapă de proiectare a curriculumului și au menirea de a regla activitatea la

clasă, deci nu sunt general-valabile, având un caracter pur orientativ și facultativ. Un pas firesc de urmat este cel al realizării unui construc al Programei Analitice dedicat ciclul superior al liceului, care să realizeze tranziția de la abordarea din perspectiva dezvoltării personale a studiului artei actorului la perspectiva profesionalizării în domeniul artei spectacolului.

Pe parcursul studiului s-a remarcat că documentele publicate de minister au fost elaborate anacronic, nerespectând etapele de proiectare și adecvare a curriculumului și că nu există concordanțe firești la nivelul conținuturilor documentelor primare publicate. Nu se poate identifica o viziune unitară și continuă cu privire la traseul și parcursul școlar al elevilor. Nu există concordanță între diferitele etape de proiectare curriculară și finalitățile lor. Pentru niciunul din obiectele de studiu analizate nu există manuale sau manuale alternative, ghiduri metodologice, auxiliare curriculare.

Această stare de fapt coraborată întregului demers investigativ din secțiunea teoretică a trasat în mod firesc coordonatele cercetării practice prezentate în cea de-a doua secțiune a lucrării.

Având în vedere faptul că mare parte a performanțelor școlare și a dezvoltării psiho-cognitive a elevilor este determinată de conținuturile învățării și metodelor alese, pentru a le aplica și accesibiliza este important să studiem eficiența acestora și să înțelegem mecanismul interior-specific ce o determină.

Pentru a investiga eficiența metodelor s-a realizat, mai întâi, un studiu de caz. Rezultatele studiului de caz au demonstrat că procesul didactic poate fi adaptat specificului psiho-cognitiv al adolescenților. De asemenea s-a demonstrat faptul că demersul didactic presupune o continuă adaptare a mijloacelor, metodelor și procedurilor accesate în funcție de realitatea contextului dat. În urma acestui studiu de caz s-a cristalizat un construct didactic care a fost supus spre analiză într-un studiu experimental.

Secțiunea experimentală a tezei de față a avut drept obiectiv principal parcurgerea unui demers științific care să permită investigarea metodelor de predare a artei actorului din perspectiva influenței asupra evoluției pozitive a dicției, memoriei de lungă durată, și a atenției voluntare distribuite. De asemenea s-a avut în vedere determinarea modificărilor măsurabile la nivelul atitudinilor față de arta teatrală și abilităților de a empatiza produse sub impactul metodelor de predare a artei actorului. Nu în ultimul rând s-a urmărit identificarea celei mai eficiente metode de predare a artei actorului în contextul dezvoltării psiho-sociale menționate în programa analitică.

Pentru a realiza această cercetare s-a implementat un design de tip experimental, experiment cu eşantioane independente. Acest format a permis o investigație psihopedagogică complexă ce a avut în vedere explorarea paralelă a trei metode de arta actorului. În demersul experimental s-a operat cu eşantioane grupă preexistente cercetării. Cei 41 de subiecți analizați fiind organizați în trei eşantioane. Activitatea didactică desfășurată la fiecare grupă în parte a fost determinată de variabilele independente. Astfel la grupa control, alcătuită dintr-un număr de 11 subiecți, activitatea didactică s-a desfășurat conform programei școlare în vigoare, care sugerează utilizarea Metodei Violei Spolin. La prima grupă experimentală, alcătuită din 15 subiecți, activitatea s-a desfășurat utilizând Metoda Stanislavsky, această metodă a fost aleasă pentru că ea este asimilată cel mai adesea cu spectacolul ca finalitate firească a demersului didactic. La cea de a doua grupă experimentală, alcătuită din 15 subiecți, activitatea didactică a fost desfășurată conform Metodei *Proiect Original*. Această metodă a fost aleasă pentru că reprezintă expresia directă a rezultatelor obținut în studiul de caz prezentat anterior.

Primul obiectiv general al cercetării a fost cel de a investiga metodele de predare a cursurilor de arta actorului din perspectiva influenței asupra evoluției pozitive a dicției, memoriei de lungă durată și a atenției voluntare distribuite.

Rezultatele cercetării au confirmat că toate metodele de predare testate au un impact pozitiv asupra performanțelor de dicție. În același timp s-a demonstrat faptul că aplicând Metoda Stanislavski sau metoda Proiectului Original se obțin în medie rezultate mai bune la proba de dicție decât dacă aplicăm metoda de predare a Violei Spolin.

Investigând modificările apărute în performanțele la proba de memorie de lungă durată s-a confirmat efectul pozitiv și semnificativ statistic al celor trei tipuri de intervenție. Rezultatele arată că predarea artei teatrale prin oricare dintre cele trei metode luate în calcul în acest studiu poate avea rezultate pozitive asupra abilității elevilor de a memora conținuturi. De asemenea s-au observat diferențe între medii care sugerează o mai bună eficacitate a Metodei Stanislavski și a Metodei Proiect Original, dar acestea nu sunt semnificative din punct de vedere statistic.

Din perspectiva evoluției atenției distributive a participanților s-a constatat că nivelul acesteia a rămas în medie neschimbat în egală măsură pentru toate cele trei metode de predare. Cu toate acestea diferențele există, însă este posibil ca neatingerea pragului de semnificație să se datoreze eşantionului puțin numeros și a timpului relativ scurt al investigației.

Al doilea obiectiv general al cercetării a urmărit determinarea modificărilor măsurabile la nivelul atitudinilor față de arta teatrală și al abilităților de a empatiza produse sub impactul metodelor de predare a cursurilor de arta actorului. Acest obiectiv nu a fost demonstrat de măsurătorile realizate. În cazul atitudinilor față de teatru trebuie avut în vedere faptul ca acest scor a fost foarte mare încă din faza de pretestare, astfel este posibil ca modificările care apar în urma unei intervenții de relativ scurtă durată să fie mai greu observabile. Practic nu a avut unde să mai puncteze o creștere semnificativă din punct de vedere statistic. Pe de altă parte se observa faptul că există o tendință de îmbunătățire a atitudinilor față de arta teatrală, care este valabilă pentru toate grupurile experimentale.

În ceea ce privește empatia măsurătorile au relevat o tendință de modificare contrar sensului anticipat de noi. Această scădere a nivelului empatiei între prima și a doua evaluare nu este semnificativă din punct de vedere statistic.

Cel de-al treilea obiectiv general a propus identificarea celei mai eficiente metode de predare a artei actorului în contextul dezvoltării psiho-sociale menționate în programa analitică. Mai exact identificarea unei metode care să determine cele mai semnificative evoluții pozitive la măsurătorile întreprinse. De asemenea prin acest obiectiv s-a dorit realizarea celei mai bune strategii didactice în atingerea dezideratelor propuse de Programa Analitică pentru ciclul inferior al liceului. Acest obiectiv nu poate fi atins în mod direct deoarece măsurătorile au arătat că fiecare metodă poate satisface doar un anumit segment al dezvoltării psiho-sociale menționate. Concluzia acestei cercetări este aceea că nu există o astfel de metodă și că este la latitudine pedagogului teatral ce cale alege pentru a atinge diferitele obiective didactice pe care le propune în concordanță cu Programa Analitică.

Cel de al patrulea obiectiv general al studiului experimental și-a propus identificarea argumentelor și contra-argumentelor teoretice pentru utilizarea diferitelor metode în studiul artei actorului în liceele vocaționale de artă. Practic acest obiectiv a fost urmărit pe întreaga întindere a demersului investigativ întreprins. Rezultatele experimentale coraborate cu rezultatele cercetării teoretice converg spre o concluzia conform căreia nu există o metodă ideală de predare a artei actorului în liceele vocaționale de artă. Fiecare metodă din cele explorate de noi are atuurile și dezavantajele ei.

Studiul experimental a demonstrat că fiecare metodă din cele studiate are o arie proprie în care se manifestă cu eficacitate maximă. Dacă extrapolăm acest fapt, înțelegem că e important să identificăm calea unică de a ajunge la un anumit obiectiv. Practic studiul nostru a

demonstrat că dacă obiectivul nostru este acela de a îmbunătăți dicția subiecților atunci e recomandabil să accesăm Metoda Stanislavski sau Metoda Proiectului Original.

Concluzia cercetării de față este aceea că performanța procesului didactic nu este neapărat condiționată de o anumită metodă, de un anumit rețetar. Performanța este condiționată de o anumită tipologie a pedagogului teatral. Indiferent de contextul în care este practică educația cu mijloace teatrale, eficiența ei este determinată de calitățile pedagogului. Pentru un demers didactic de succes acesta trebuie să stăpânească cunoștințe atât din domeniul artei actorului cât și din sfera științelor educației și a psihologiei. Pedagogul teatral trebuie să cunoască bine și în profunzime meșteșugul artei teatrale, dar mai ales trebuie să fie capabil să inventeze de fiecare dată o metodă didactică adecvată scopului propus și particularităților subiecților grupului căruia se adresează.